Περιγραφή της εικόνος 'Η φιλοξενία του Αβραάμ' (Χρήστος Γκότσης)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 13 Ιουνίου, 2011

Για το δόγμα της Αγίας Τριάδος, εκτός από τας ρητάς μαρτυρίας της Καινής Διαθήκης, έχομεν και υπαινιγμούς εις την Παλαιάν Διαθήκην. Ένας από αυτούς τους υπαινιγμούς είναι και η εμφάνισις του Θεού εις τον Αβραάμ υπό την μορφήν τριών ανδρών.

Γιά τό δόγμα τῆς ιΑγίας Τριάδος, ἐκτός ἀπό τάς ρητάς μαρτυρίας τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἔχομεν καί ὑπαινιγμούς εἰς τήν Παλαιάν Διαθήκην. Ἕνας ἀπό αὐτούς τούς ὑπαινιγμούς εἶναι καί ἡ ἐμφάνισις τοῦ Θεοῦ εἰς τόν ιΑβραάμ ὑπό τήν μορφήν τριῶν ἀνδρῶν.

Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ τό βιβλίον τῆς Γενέσεως (18,1 ἐξ.), ἐνῷ ὁ ιΑβραάμ ἐκάθητο πλησίον τῆς δρυός Μαμβρῆ, ὅπου εἶχε στήσει τήν σκηνήν του, τόν ἐπεσκέφθησαν τρεῖς ἄγνωστοι εἰς αὐτόν ἄνδρες. ιΟ Πατριάρχης τούς ὑπεδέχθη μέ ἐγκαρδιότητα καί ἀγάπην, παρι ὅλον πού τοῦ ἦσαν ἄγνωστοι. ιΑκολούθως τούς παρέθεσε πλουσίαν τράπεζαν. Κατά τήν συζήτησιν οἱ μυστηριώδεις ἐπισκέπται ἀνήγγειλαν εἰς τόν ιΑβραάμ ὅτι ἡ γυναῖκα του ἡ Σάρρα θά ἀπέκτα παιδί ἐντός ἑνός ἔτους, ὅπως καί ἔγινεν.

Οἱ Πατέρες τῆς ιΕκκλησίας εἰς τό βιβλικόν αὐτό γεγονός εἶδον μίαν προτύπωσιν τοῦ μυστηρίου τῆς ιΑγίας Τριάδος, τό ὁποῖον ἀπεκαλύφθη πλήρως εἰς τήν Καινήν Διαθήκην. Διά τοῦτο ἐνωρίτατα ἡ φιλοξενία τοῦ ιΑβραάμ ἀπεικονίσθη εἰς σχετικήν εἰκόνα. ιΕπειδή εἰς τήν συνέχειαν τῆς βιβλικῆς διηγήσεως οἱ δύο ἀπό τούς τρεῖς ἄνδρας ἐμφανίζονται ὡς ἄγγελοι, ἐπεκράτησε νά εἰκονίζωνται καί οἱ τρεῖς εἰς τήν φιλόξενον τράπεζαν τοῦ ιΑβραάμ μέ τήν ἀγγελικήν μορφήν των. Εἶναι ἄλλωστε ἡ ἀπεικόνισις αὐτή ἕνας ὡραῖος τρόπος νά παρουσιασθοῦν οἱ τρεῖς ἄνδρες ὡς οὐράνιοι ἐπισκέπται.

Μία τέτοια εἰκών ὑπῆρχε καί ἐτιμᾶτο εἰς τούς ἀρχαίους καιρούς εἰς τό μέρος, ὅπου ἔγινεν ἡ Φιλοξενία τοῦ ιΑβραάμ κατά τήν μαρτυρίαν τοῦ Εὐσεβίου τοῦ Καισαρείας (+339). “Οἱ γάρ τῷ ιΑβραάμ ἐπιξενωθέντες (= φιλοξενηθέντες) ἐπί γραφῆς ἀνακείμενοι, δύο μέν ἑκατέρωθεν, μέσος δέ ὁ κρείττων ὑπερέχων τῇ τιμῇ· εἴη δι ἄν ὁ δεδηλωμένος ἡμῖν Κύριος αὐτός, ὁ ἡμέτερος σωτήρ, ὅν καί οἱ ἀγνῶτες σέβουσιν, τά θεῖα λόγια πιστούμενοι” (Εὐαγγελική ιΑπόδειξις Ε΄ ΙΧ).

῾Η ὑπεροχή τοῦ μέσου ἀγγέλου ἐπεκράτησεν εἰς πολλάς εἰκόνας τῆς Φιλοξενίας. Τοῦτο δέ ὀφείλεται εἰς τήν ἑρμηνείαν, πού ἔδωκαν μερικοί Πατέρες τῆς ᾽Εκκλησίας (᾽Ιωάννης ὁ Χρυσόστομος, ᾽Ιωάννης Δαμασκηνός) εἰς τό γεγονός. Οἱ Πατέρες δηλαδή αὐτοί εἶδον εἰς τήν Φιλοξενίαν τοῦ ᾽Αβραάμ τήν ἐμφάνισιν τοῦ ᾽Ιησοῦ Χριστοῦ συνοδευομένου ὑπό δύο ἀγγέλων, ἐνῷ ἄλλοι (Κύριλλος ὁ ᾽Αλεξανδρείας, ᾽Αμβρόσιος ὁ Μεδιολάνων) ἡρμήνευσαν τήν ἐπίσκεψιν τῶν τριῶν ἀνδρῶν ὡς προτύπωσιν ὁλοκλήρου τῆς ῾Αγίας Τριάδος.

῾Ο Καθηγητής καί ᾽Ακαδημαϊκός ᾽Αν. ᾽Ορλάνδος, περιγράφων σχετικήν τοιχογραφίαν τοῦ παρεκκλησίου τῆς Παναγίας τῆς ῾Ι. Μονῆς ῾Αγίου ᾽Ιωάννου τοῦ Θεολόγου Πάτμου, σημειώνει: "῞Αξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ὁ μέσος ἄγγελος οὐ μόνον εἰς μέγεθος ὑπερέχει τῶν δύο ἄλλων ἀλλά καί μόνον αὐτός κρατεῖ εἰλητόν. Τοῦτο ὅμως ἀποτελεῖ χαρακτηριστικόν στοιχεῖον τῆς εἰκονογραφίας τοῦ Χριστοῦ, ἤδη ἀπό τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων, δι᾽ ὅ καί ὑπετέθη — ὅταν μάλιστα φέρει οὗτος περί τήν κεφαλήν καί ἔνσταυρον φωτοστέφανον — ὅτι συμβολίζει τόν Χριστόν ἤ κατ᾽ ἄλλους παλαιοτέρους τόν Θεόν Πατέρα".

Εἰς τήν δευτέραν περίπτωσιν πού οἱ ἄγγελοι εἰκονίζονται πέριξ τῆς τραπέζης ἰσοκέφαλοι, χωρίς δηλαδή διάκρισιν μεγέθους καί ἄλλων χαρακτηριστικῶν, ἡ εἰκών θέλει νά δηλώσῃ τήν ἰσοτιμίαν τῶν Προσώπων τῆς ῾Αγίας Τριάδος.

῾Η πατερική ἑρμηνεία τῆς Φιλοξενίας τοῦ ᾽Αβραάμ ὡς συμβολισμοῦ τῆς ῾Αγίας Τριάδος ἐπέρασε καί εἰς τά τροπάρια τῆς ᾽Εκκλησίας μας. ῞Ετσι ἕνα τροπάριον τῆς Κυριακῆς τοῦ Παραλύτου παρουσιάζει ὡραιότατα τόν συμβολισμόν: "Μέτοικος ὑπάρχων ὁ ᾽Αβραάμ, κατηξιώθη τυπικῶς ὑποδέξασθαι, ἑνικόν μέν Κύριον ἐν τρισίν ὑποστάσεσιν, ὑπερούσιον, ἀνδρικαῖς δέ μορφώσεσιν" (Κανών Μεσονυκτικοῦ, ᾠδή ς΄).

῾Η εἰκών τῆς ῾Αγίας Τριάδος εἰς τήν ᾽Ορθόδοξον ᾽Εκκλησίαν ἔχει δύο τύπους: ῾Ο ἕνας εἶναι ἡ παράστασις τῶν τριῶν ἀγγέλων καί φέρει τήν ἐπιγραφήν "῾Η ῾Αγία Τριάς" ἤ "῾Η Φιλοξενία τοῦ ᾽Αβραάμ".

῾Ο δεύτερος τύπος εἶναι ἡ παράστασις τῶν τριῶν Προσώπων τῆς ῾Αγίας Τριάδος, δηλαδή τοῦ Πατρός ὡς γέροντος, τοῦ Υἱοῦ πού εἰκονίζεται ἐκ δεξιῶν Του καί τοῦ ῾Αγίου Πνεύματος ἐν εἴδη περιστερᾶς. ῾Ο τύπος αὐτός τῆς ἀπεικονίσεως τῆς ῾Αγίας Τριάδος, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Γ. Σωτηρίου, "ἀναφέρεται εἰς τούς ἐσχάτους βυζαντινούς καί ἰδιαίτατα εἰς μεταβυζαντινούς χρόνους ἐκ δυτικῆς ἐπιδράσεως".

Εἰς τήν βυζαντινήν ἁγιογραφίαν ὁ Πατήρ δέν εἰκονίζεται, ἀλλ᾽ ἀντιπροσωπεύεται κατά κανόνα ὑπό τοῦ Χριστοῦ διά δύο λόγους: Πρῶτον, διότι ὁ Πατήρ δέν ἐφόρεσε σάρκα, ὅπως ὁ Υἱός μέ τήν ᾽Ενανθρώπησίν Του καί συνεπῶς οὐδείς ἔχει ἴδει τόν Θεόν-Πατέρα. Δεύτερον, διότι ἕκαστον Πρόσωπον τῆς ῾Αγίας Τριάδος εἶναι

ὁλόκληρος ὁ Θεός. Ἐξαίρεσις τοῦ κανόνος αὐτοῦ εἶναι ἡ παράστασις τοῦ Θεοῦ-Πατρός ὡς "Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν". Ὁ χαρακτηρισμός αὐτός ἔχει ληφθῆ ἀπό τό προφητικόν βιβλίον τοῦ Δανιήλ (κεφ. 7ον) καί δηλώνει τήν αἰωνιότητα τοῦ Θεοῦ.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΣ

Ἡ εἰκών, πού εὑρίσκεται εἰς τό Βυζαντινόν Μουσεῖον Ἀθηνῶν καί εἶναι τοῦ 16ου αἰῶνος, φέρει τήν ἐπιγραφήν "Η ΕΝ ΤΗ ΣΚΗΝΗ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ ΤΗΣ ΖΩΑΡΧΙΚΗΣ ΤΡΙΑΔΟΣ ΦΑΝΕΡΩΣΙΣ". Πέριξ μιᾶς ὀρθογωνίου τραπέζης μέ καγκελλωτόν ἐγκάρσιον ἄνοιγμα εἰς τήν ἐμπροσθίαν πλευράν κάθηνται οἱ τρεῖς ἄγγελοι. Κρατοῦν τά σκῆπτρά των καί οὐρανώνουν τήν γῆν μέ τόν γλυκασμόν τῆς ὡραιότητος τῶν προσώπων των, τήν εὐγένειαν τῆς ἐκφράσεως, τήν γαλήνην τῆς στάσεώς των καί τήν σιγήν τοῦ μυστηρίου, πού ἐμπνέει ἡ παρουσία των. Οἱ φωτοστέφανοι, πού περιβάλλουν τάς κεφαλάς των, φωτίζουν καί λαμπρύνουν τήν σκηνήν.

Ὄπισθεν τῶν ἀγγέλων διακονοῦν οἱ οἰκοδεσπόται. Ἀριστερά — ὡς πρός τόν θεατήν — εἰκονίζεται ὁ Ἀβραάμ μέ τήν πλουσίαν γενειάδα του, τήν μακράν κόμην του καί τό πλατύ πρόσωπόν του. Κρατεῖ ἡμισφαιρικόν δοχεῖον καί μέ τήν κλίσιν τοῦ σώματός του ἐκφράζει τήν φιλόξενον διάθεσίν του, τήν προθυμίαν του νά περιποιηθῇ καί νά εὐχαριστήσῃ τούς ἐπισήμους ξένους του.

Ἀπέναντι ἀπό τόν Ἀβραάμ, εἰς τά δεξιά τῆς εἰκόνος, παριστάνεται ἡ Σάρρα. Κρατεῖ καί αὐτή ἐπιτραπέζιον σκεῦος. Τό βλέμμα της εἶναι στοχαστικόν. Ἡ πληροφορία ὅτι θά ἀπέκτα τέκνον, παρ' ὅλην τήν γεροντικήν της ἡλικίαν, τῆς φέρει ἱερούς στοχασμούς.

Ἐπαναλαμβάνει ἴσως ἐν σιγῇ τούς λόγους ἑνός ἐκ τῶν φιλοξενουμένων της: "Μή ἀδυνατήσει παρά τῷ Θεῷ ρῆμα; (= ὑπάρχει ἀδύνατον πρᾶγμα διά τόν Θεόν;)" (Γεν. 18, 14).

Τήν εἰκόνα μας κλείουν τά εἰς τό βάθος εἰκονιζόμενα δύο οἰκοδομήματα καί δύο δένδρα.

Τήν παράστασιν φαιδρύνουν οἱ ὡραῖοι χρωματικοί συνδυασμοί τῶν ἐνδυμάτων τῶν προσώπων, ἐνῷ ἡ ἐπιτυχής πτυχολογία τήν ἐξιδανικεύει καί τήν ἐξαϋλώνει.

Ἡ ὅλη σκηνή παρουσιάζει μίαν τελετουργικήν μεγαλοπρέπειαν. Ὅταν ἡ φιλοξενία τοῦ Ἀβραάμ ἁπλώνεται ἐπί τοιχογραφίας, κανονικῶς εὑρίσκεται ἐντός τοῦ Ἱεροῦ Βήματος, ἐπάνω ἀπό τήν Πλατυτέραν. Τοῦτο δέ γίνεται διότι ἡ παράστασις συνδέεται μέ τό Μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας.

(ἀπό τό βιβλίο: «Ο ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ», ΧΡΗΣΤΟΥ

Γ. ΓΚΟΤΣΗ)

(Πηγή: Ι. Μ. Καισαριανής, Βύρωνα και Υμηττού)